Стороженко І.С./ м.Дніпропетровськ/

ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОГО МИСТЕЦТВА УКРАЇНСЬКОЇ КОЗАЦЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Серед наукових проблем з історії українського козацтва вагоме місце посідає проблема дослідження його військового мистецтва. Розробці цієї проблеми приділяли увагу Грушевський М.С., Яворницький Д.І., Петровський М.Н., Крип"якевич І.П., Апанович О.М., польські вчені В.Маєвський, Л.Підгородецький, В.Серчик та ін. Але з-за багатоплановості та складності проблеми, значна частина питань з військової справи козацтва потребує дальшого дослідження.

Керуючись причинно-наслідковим зв"язком при аналізі змісту проблеми, ми довели, що її успішне вирішення можливе тільки при певній послідовності розробки питань, що досліджуються. На цій підставі ми вважаємо, що першочерговими питаннями дослідження повинні бути:

І. Систематизація козацької зброї, оснащення, обладнання / в т.ч. і фортифікаційне/ та визначення їх тактико-технічних характеристик.

2. Реконструкція /реставрація/ основних козацьких та козацько-селянських битв ХУІ-ХУШ ст.

3. Реконструкція /реставрація/морських походів запорозьких козаків ХУІ-ХУП ст.

4. Аналіз бойових дій козаків, проведених у складі союзних військ протягом ХУІ-ХУШ ст.

Наукова розробка вищенаведених питань дозволить визначити основні риси військового мистецтва козацтва та порівняти його з світовим військовим мистецтвом. Одночасно буде створена можливість для обгрунтованої, більш детальної розробки окремих питань військової справи козацтва.

До таких питань слід зарахувати:

I. Співвідношення організаційної структури козацького війська з розвитком бойових порядків та управлінням підрозділами на полі бою.

2. Козацька піхота. Конструкція козацького воза.
3. Козацька кінnота,Конярство.
4. Козацька артилерія. Використання порохових ракет.
5. Козацький річковий та морський флот. Козаки-підводники.
6. Фортифікаційна справа. Інженерні підрозділи козаків.
7. Ангентурна, стратегічна, військова та тактична козацька розвідка.
8. Металургія України та виготовлення козацької зброї /вогнепальної та холодної/.
9. Порохова промисловість України та виготовлення боєзапасу.
10. Система постачання козацького війська боєзапасом, фуражем, продуктами харчування. Козацька медицина.
11. Бойова підготовка особистого складу козацького війська. Підготовка командних кадрів.
12. Морально-етичне виховання козаків. Місце церкви, освіти та народних звичаїв у цьому вихованні. Похідні церкви. Козацькі святині-клейноди.

Науковці Дніпропетровського університету зобов"язалися провести реконструкцію /реставрацію/ основних козацько-селянських битв XУI-XУШ ст. та встановлення співвідношення між організаційною структурою і розвитком військового мистецтва

українського козацтва. При реставрації битв використовується метод відтворення історичного сценарію шляхом зіставлення джерел та проведення розрахунків можливостей військ, відповідно до конкретної місцевості та тактики того часу. При цьому треба підкреслити, що відсутність тактико-технічних характеристик козацької зброї створює значні утруднення для проведення реставрації битв. Тож хочеться сподіватись, що знайдуться відповідні дослідники козацької зброї, а також інших питань, вказаних вище.

На сьогодні нами вже реставровані битви на Жовтих Водах /1648 р./, під Корсунем /1648 р./ та під Пилявцями /1648 р./, внаслідок чого ми одержали оптимальні моделі цих битв і прояснили деякі сумніви, що мають місце в джерелах. Виявилось, що битва на Жовтих Водах розпочалася як зустрічна битва, битва під Корсунем, як битва з ворогом, який від неї ухилявся, а битва під Пилявцями як взірець повної деморалізації ворога.

Оскільки для перших двох битв визначальним є просування військ, нами повністю відновлені маршрути, похідно-бойові порядки та термін руху по них військ. Для зупинки польських військ на Жовтих Водах і затримки їх під Корсунем /до підходу головних сил повстанців/ Богдан Хмельницький створив передовий загін з татарської орди, який очолював Тугай-бей.

Прояснено, що в основі задуму Жовтоводської битви було - розгромити ворога по частинах, Корсунської - перекрити йому шлях до відступу, а Пилявецької - створити психологічну кризу у його війську. В підготовці і проведенні Пилявецької битви яскраво проявилась концепція виснажливої війни, яку обрав Б.Хмельницький, як основного способу боротьби з ворогом.

Реставрація битв на Жовтих Водах, під Корсунем та під Пилявцями показала, що перемоги Б.Хмельницького були забезпечені тактичною перевагою української армії над польською за рахунок поєднання козацької піхоти з татарською кінnotою. Останнє було смертельним вироком для кінного польського війська. Цю ситуацію польські військові історики потім назвуть "кризою польського військового мистецтва у 1648-1649 рр."

Розробка питання взаємозв"язку організаційної структури козацького війська /зокрема, запорозького/ з його бойовими порядками на полі бою привернули увагу на те, що :

I. Організаційна структура запорозького війська була тільки базою для тактичних формувань, що не стримувало розвиток тактичних прийомів.

2. Протягом століть первинною тактичною одиницею запорозького війська був підрозділ 500 козаків, який очолював полковник.

На нашу думку, цим підрозділом і обмежувався бойовий склад куреня при формуванні останнього, що привело в період апогею розвитку Січі до створення їх у такій великій кількості /ак 38/.

Отже, розпочавши роботу над проблемою дослідження військового мистецтва козацтва, науковці Дніпропетровського університету сподіваються на підтримку з боку наукових осередків республіки.